

Október 09. Dénes, Párizs vértanú püspöke

Dénes, Páris vértanú püspöke (III. század), a Merovingok, majd Karolingok védőszentje. Emlékezetét a sírja fölött emelt Saint-Denis-apátság, a francia királyi család temetkezési helye ápolta és terjesztette. A jámbor legenda szerint lefejeztetése után fejével a kezében ment sírjába. Sokszor így is ábrázolják.

Ha a történeti adatok alapján ismert szentről leválasztjuk azt a Szent Dénest, akit a későbbi századok féltő tisztelete formált magának, meglehetősen halvány képet kapunk.

Dénes római-gall püspök volt, aki a III. század közepén az akkor még jelentéktelen helységben, Lutitiae Parisiorumban, a mai Párizs elődjében hirdette az evangéliumot. Mint a város első püspöke megszervezte az egyházi életet, és Decius (250-251) vagy Valerianus (258) üldözése alatt munkatársaival együtt lefejezték. A legrégebb források csak az alapító püspökről, vértanúságáról és a bazilika építéséről szólnak, társairól nem. A római martirológium és néhány meroving forrás ezzel szemben azt mondja, hogy Dénes püspökkel együtt egy Eleutherius nevű papot és egy Rusticus nevű kanonokot is megöltek Krisztus nevéért.

A 6. század végén Szent Dénes bazilikája már híres és gazdag templom, mert Tours-i Gergely arról ír, hogy Sigebert katonái a Hilperich elleni háború során 574-ben kifosztották.

Nem sokkal ezután szerzetesek vették át a bazilika gondozását, majd a frank királyok gazdag ajándékai jóvoltából apátsággá szerveződhetett a szent sírja körül élő szerzetesek közössége. Ez alapozta meg azt a fejlődést, melynek során a Saint-Denis-kolostor - pápai kiváltságok révén, s mert a frank királyok temetkezési helye lett - a középkor leghíresebb kolostorává vált, sőt, frank-francia nemzeti szentéllé alakult.

Dagobert király idejében (626-636) Fulrad apát az egész kolostoregyüttes átépítése alkalmával felújította a bazilikát. 775. február 24-én, Nagy Károly jelenlétében szentelték fel a templomot.

A bazilika további kiépítése párhuzamosan haladt a vértanú szenvedéstörténetének kibontakozásával. A történet első bővítése - a VI. és VIII. század között - más vértanútörténetek elemeinek átvételében állt, így akarták kiszínezni a Dénes püspökről tudott szegényes elbeszélést. Ez a passió egy évszázaddal korábbra teszi a szentet, mert azt mondja, hogy I. Kelemen pápa szentelte püspökké és küldte missziósként Párizsba.

A legendának ezt az aranyfonalát továbbszőve egy második passió már úgy beszél, ahogyan majd a végső formát fogalmazza meg Hilduin apát 835-ben. Eszerint pedig a kevésbé ismert Dénes püspök nem más, mint a műveiről híressé vált Areopagita Dénes, akit Szent Pál térített meg Athénban (ApCsel 17,34). Ezzel pedig az jár együtt, hogy a párizsi egyházmegye és a kolostor apostoli eredetű! E történeti tévedés azonban semmit nem von le a tudós apát érdeméből, mert 827-ben nagyon rövid idő alatt lefordította a Konstantinápolyból Párizsba hozott műveket, melyeket a hagyomány Areopagita Dénesnek tulajdonított, s ezzel alapvető és meghatározó forrásmunkákat adott a következő századok teológusainak kezébe. Ettől függetlenül hagiográfiai következtetései helytelenek voltak, és a későbbi kutatókat hosszú időn át téves irányba vezette.

Hilduin mesterien kiszínezett legendájával szemben már a kortársak közül is szót emeltek néhányan. Lyoni Florus, Viennei Adon és Usuard a martirológiumaikban makacsul őrzik a régi adatokat. Ebben az igazolhatta őket, hogy nem a párizsi Saint-Denis-kolostorhoz, hanem más egyházakhoz és kolostorokhoz tartoztak. Később Abaelardus, aki a Saint-Denis-kolostor szerzetese lett (1125), hivatkozott Béda Venerabilisnak az Apostolok Cselekedeteihez írott kommentárjára, amelyet ő gondosan áttanulmányozott, és nyíltan megtámadta a Hilduin- féle legendát. Mikor azonban az apát a többi szerzetessel együtt nagyon határozottan szembeszállt vele, bocsánatot kért és elfogadta a véleményüket.

Napjainkig a történelem folyamán többször is felkavarta a kedélyeket Franciaországban a Szent Dénes-kérdés. Ez az ügy jól példázza, hogy milyen különbségek vannak a néphit „jámbor történetei” és a „tudósok meséi” között. És Hilduin esete azt is mutatja, hogy a tudományosság nem mindig tudja biztosítani a történeti hitelességet.

Párizs első püspökének és vértanú társainak életéből csak a legendás elbeszélések alapján alkothatunk valami képet.

A pápa küldte Dénest Párizsba Eleutheriusszal és Rusticusszal együtt. Általuk a kegyelem fénye oly nyilvánvalóan ragyogott fel e vidéken, hogy a pogány papság felháborodott és

lázadást szított ellenük, de mikor a felbujtott tömeg meglátta a szentet, lecsillapodott, mert Dénes hitével és szelídségével rácsáfolt minden koholt vádra. Sokan a lába elé vetették magukat és megtértek.

Fescennius prefektus azonban eljárást indított a párizsi keresztények ellen, és egy prédikációja közben Dénest is letartóztatta. Társaival együtt először gúnyt űztek belőle, majd mindannyiukat megkínozták a börtönben. Dénest utána rostélyhoz bilincseltek és tűz fölé helyezték; ezután vadállatok elé dobták, végül keresztre szegezték. De sem a hitét, sem az életét nem tudták kioltani. Akkor ismét visszavitték a börtönbe, ahol sok halálra ítélt keresztény jelenlétében misézett. E mise közben megjelent neki az Úr Krisztus, kenyeret nyújtott át és azt mondta: *„Fogadd ezt, kedvesem, mert igen nagy jutalom vár rád nálam.”* Mise után az örök kivonszolták a börtönből és egy Merkur-bálványkép előtt lefejezték.

Amint lefejezték - mondja a legenda -, Dénes kezébe vette a tulajdon fejét, és egy angyal elvezette a vértanúság hegyéről (Mons Martyrum, a francia Montmartre) két mérföld távolságra egy helyre, ahol a sírjának kellett lennie. Itt angyali énekszó fogadta.

A bíró megparancsolta, hogy Rusticus és Eleutherius holttestét vessék a Szajnába. Egy nemes asszony azonban a férfiakat, akik teljesíteni akarták a parancsot, meghívta vacsorára, s mikor azok jóllaktak és lerészegedtek, az asszony fogta a két vértanú testét, és a saját földjén eltemette őket. Később a maradványaikat átvitték Dénes mellé.

Tours-i Szent Gergely tudósít arról, hogy milyen csodálatos erő áradt a szent püspök sírjából. 574-ben katonák kifosztották a templomát, és egyéb kincsekkel együtt magukkal vitték zsákmányként azt a drágakövekkel és aranyérmékkel ékes takarót is, amely a sírt fedte. A sír őrei elmenekültek és hagyták, hogy kirabolják a templomot, a szent azonban megvédte magát: a katona, aki a nyakába akasztott egy aranyat, amit a takaróról tépett le, kiesett a csónakból és a Szajnába fulladt. Ettől a vezér annyira megrémült, hogy az elrabolt takarót visszavitette a sírhoz, nehogy tovább haragítsák a szentet.

A Szent Dénes és Areopagita Dénes azonossága körüli későbbi vitába beleszólt - mégpedig sajátos módon - III. Ince pápa is, akinek sem a Saint-Denis apátjától, sem a francia királytól nem kellett tartania: Párizsban abban az időben újra fellángolt a vita az említett kérdés körül. A pápa ezért 1215. január 4-én egy tiszteletteljes levelet intézett a kolostorhoz, hosszasan taglalta a vitatott kérdést, de hangsúlyozta, hogy ő személy szerint nem foglal állást a vitában. Ugyanakkor küldött a szerzeteseknek egy ajándékot, amelyet bizonyára keserű szájjal

fogadtak. Elküldte nekik ugyanis azokat a csontokat, amelyeket bíboros legátusai a közelmúltban hoztak Görögországból Rómába. E csontokat a görögök úgy tisztelték mint Areopagita Dénes ereklyéit. A pápa a vitát ezzel döntötte el: *„Areopagita Dénes ereklyéi valóban a kolostorotokban vannak!”*

Dénes a Tizennégy Segítőszent (az első századok keresztény vértanúi, akiket együtt hívnak segítségül) egyike, fejfájások szokták magukat oltalmába ajánlani. Ennek hazai nyoma a sükösdői kéziratos kis rituale (1710) áldása, contra capitis dolores:

† Posuerunt super caput eius scriptum: I † N † R † I. Titulus triumphalis defendat te ab omni dolore capitis tui N. per merita Beatorum Dionysi et Johannis Baptistae quorum abscissa capita fuerunt absque omni dolore in nomine Patris † et Filii † et Spiritus Sancti † Amen.

Dénest és ünnepét középkori liturgiánk számontartja. Régóta kedvelt keresztnév, de ismeretes családnévi változatokban is: Dénes, Dénös, Dienes, Gyenös, Gyenis, Gyenizse, Gyenes, Szeged középkorából Gyengyüs, XVIII. századából Jenes.

Templomtitulusaival igen ritkán találkozunk: Ipolybolyk (Bolkovce, 1318), Szatmárnémeti (1339, domonkosrendi apácák, elenyészett). Hasonlóan a telki bencés apátság dedikációja is. Szentdienes (Baranya, új temploma 1797). Ennek föltételezhető oka, hogy naptári közelségben van a kivételes tekintélyű Mihály arkangyal. A soproni Szent János-templomban 1454-ben oltárt emelnek Dénes tiszteletére.

Természetesen helynevekben is föltűnik. Szentdienes falu volt a középkori Pest megyében. Ekkor virágzott a váradi egyházmegyében szintén Szent Dienes (1291), a Csanádiban az ágostonrendi Dénesmonostor. Lehetséges azonban, hogy itt Dionysius Aeropagita volt a patronus.

Dénest segítőszenetek társaságában látjuk Bártfa (1500), Esztergom (Keresztény Múzeum, 1514), Kisseben (Sabinov 1520), Ludrófalva (Ludrová 1510), más csoportosításban Kispalugya (Paludzka 1510) szárnyasoltárain.

Egy Székesfehérvárott bemutatott jezsuita iskoladrámának (1759) Dénes a hőse.

Szabadkán a sokéves megfigyelések alapján az a vélemény alakult ki, hogy a Dénes-napi időjárásból következtetni lehet a téli időjárásra. Figyelik is az idős földművesek Dénes napján az időjárást.

Dénes volt a neve annak az előkelő magyar ifjúnak, aki a mondai hagyomány szerint bekíváncozott Menedékkő középkori karthauzi szerzetesei közé. Mindenki iparkodott fényes származására hivatkozva szándékáról lebeszélni, ő azonban állhatatos maradt. Alázatosságát a perjel próbára akarta tenni: ő lett a birkapásztor. Dénes hűségesen megfelelt a feladatnak. Egy alkalommal az erdőből nagy medve tört elő és több juhot elragadott. Dénes nem tudta őket megvédeni, és ezért a perjeltől büntetést kért. Elöljárója vigasztalgatta és azt tanácsolta neki, ha visszajönne, a medvét a szent engedelmesség nevében szólítsa föl, hogy a nyáját hagyja békén. Így is történt. A medve meghunyászkodott, mire Dénes övével átkötötte és a kolostorhoz vezette. Végül a vadat eleresztették, de meghagyták neki, hogy a monostort messzire kerülje el.

Attribútumai: saját levágott feje a kezében, vagy koponya és mitra egy könyvön.

Irodalom:

[Bálint Sándor ÜNNEPI KALENDÁRIUM II. Szent István Társulat, Budapest, 1977. 375-376.](#)

<http://www.katolikus.hu/szentek/1009.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/D/D%C3%A9nes.html>

Penavin Olga: Népi kalendárium. Forum Könyvkiadó. Újvidék, 1988. 130.